Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 235 (9917) | 1975 чылдың октябрь 7, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

САХАЛИН СОВХОЗТАРЫНЫҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

Сахалинниң совхозтарының шөлдеринде картофельдиң кайгамчык дүжүдүн өстүрүп алган. Механизастаттынган мурнакчы звеноларда бир гектардан-на чээрби болгаш оон-даа хөй тонна картофельди ажаап ап турар. Ортулук областың чер ажылдакчылары күрүнеге 40 муң тоннадан эвээш эвес картофельди, 33 муң тонна ногааларны садар деп хүлээнгеннер.

Сахалинниң көдээ ажыл-агыйы чурттакчы чонну ол продуктулар-биле долу хандырып турар. Тоску беш чылдың дургузунда мал ажылы база идепкейлиг-биле хөгжээн. «Комсомолец», «Южно-Сахалинский» совхозтарда мал ажылының механизастаттынган комплекстерин тутткан. Южно-Сахалинскиниң чоогунда хаван өстүрер улуг комплекстиң баштайгы эзлчээнниң тудуун доозуп турар.

Чоокку чылдарда Сахалинниң көдээ ажыл-агыйынга специализастаттынган совхозтарны тургузары көрдүнген комплекстиг планны боттандырар. Ол чорун картофельдиң, ногааларның, чуургаларның болгаш хаван эъдиниң бараанныг бүдүүлдезиниң хемчээлин дүрген өстүрер арганы бээр.

Л. ЛИСОВСКИЙ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Южно-Сахалинск

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

ЛАТВИЯ ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириишпишаан, дүжүт ажаалдазын организастыг эрттирген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен.

Республиканың тараа хүлээп алыр пунктуларынга 330 муң тонна тарааны дужааган, ол улус ажыл-агый планында көрдүнгениннен дыка хөй болуп турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда картофель ажаалдазы дооступ турар, чигир свеклазының болгаш ногааларның ажаап алышкыныны бедик темп-биле чорудуп, мал фермаларын кышка белеткээриниң база көдээ ажыл-агыйының өске-даа продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседиринин талазы-биле ажылдарны идепкейлиг чорудуп турар.

* * *

ВОЛОГДА ОБЛАСТЫҢ колхозтары болгаш совхозтары тараа ажаап алыышкынын организастыг эрттирген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүседипкен. Белеткел пунктуларынга 90 муң тонна тарааны дужааган. Ол улус ажыл-агый планындан хөй.

Ам көдээниң ажыл-ишчилериниң күжениишкиннери картофель, ногаалар, хендир продукциязы бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планнарны күүседиринче, мал чемин көвүдедиринче болгаш чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин улам ыңай көвүдедиринге быжыг үндезинни тургузарынче угланган.

* * *

МАГАДАН ОБЛАСТЫҢ көдээ ажыл-агыйының ишчилери эки дүжүттү өстүрген болгаш күрүнеге картофель, база ногаалар садарының бо чылда улус ажыл-агый планын болгаш беш чылдың онаалдазын хуусаа бетинде күүседипкен. Күрүнеге ол-культураларны садары үргулчүлеп турар.

* * *

БЕЛОРУС ССР-НИҢ Брест облазының көдээ ажыл-агыйының ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарышпышаан, тараа культураларын ажаап алырын организастыг эрттирген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле улус ажыл-агый планын болгаш алган социалистиг хүлээлгезин дыка ажыр күүседипкен. Белеткел пунктуларынга 205 муң тонна тарааны дужааган.

Областың колхозтары болгаш совхозтары күзүн чаштырар культураларны чогумчалыг хуусаларында тараан болгаш картофельдиң, чигир свеклазының, ногааларның ажаап алыышкынының, малга чем белеткээриниң, кыштаглаашкынга белеткелди үлегерлиг чорударының талазы-биле ажылды идепкейлиг чорудуп турар.

* * *

ЧЕРНИГОВ ОБЛАСТЫҢ көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары партияның XXIV съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, хендирниң чаагай дүжүдүн өстүргеш, ону күрүнеге үеэзинде ажаап алган болгаш күрүнеге хендир волокнозун садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен.

Бо чылын күрүнеге 27 муң ажыг тонна волокнону саткан. Ону садары үргулчүлеп турар.

АЖЫЛДЫҢ ШЫЛГАТТЫНГАН АРГАЗЫ

Бистиң партиявыс четпестерни эдериниң болгаш ажыл-херекти экижидериниң шылгаттынган аргазы — принципиалдыг шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынын, оон дээштиин бедидериниң эргежок чугулазынче доктаамал кичээнгейни салып турар. «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалы оон база бир тодаргай бадыткалы болур.

Амгы байдалдарда, коммунистиг тургузуушкунуң шинтпирлеп турар сорулгаларының хемчээлдериниң өскени болгаш нарыыдааны-биле, ажыл-агыйны интенсивтиг арга-биле чорударынче шилчип турары, ажыл-чорудулганың бүгү талаларынга шынар көргүзүглерин кол чүүл болдуруп турары-биле холбаштыр организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылдың деннелин бедидериниң чепсээ болур шүгүмчүлелдиң ужур-дузазы улам-на улгадып турар дээрзин ол доктаалда онзалап демдеглээп.

СЭКП Төп Комитединиң ол доктаалы үнген сөөлүнде партия Кызыл хооркому болгаш райкомнары бо талазы-биле ажылдарны чоруткан. «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалынга дүүштүр партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны СЭКП Чөөн-Хемчик, Танды, Кызыл, Тожу, Тес-Хем болгаш өске-даа чамдык ракомнарның пленумнарынга база хөй-хөй партия эге организацияларының хуралдарынга калбаа-биле чугаалажып көрген. Ол бүгү партия организацияларында бо талазы-биле байдалды хандыр анализтээр база партийжи ажылдың стилин болгаш аргаларын улам сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырынга тодаргай түүнелдерни берген.

Ынчалзажок чамдык партия организацияларында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң деннели ам-даа чугуур негелдеге чедир тургустунмаан. Оон уржуундан ийи-чаңгыс ажылдакчыларның талазындан боттарының эрге-дужаалын соора ажыглаар, күрүне мегелээр, шын эвес сан-медээлер бээр, түннелдерге хоозун немей бижилгелер кылыр, күрүнеиң акша-хөреңгизин кайы хамаан чок самчыгдап, чарыгдаар фактылар ам-даа бар. Чижээ, «Тыва көдээ тудуг», «Тыва септелге-тудуг», «Тыва суг тудуг» трестерге, «Революцияның чалбыыжы», «Тиилелге» совхозтарга, Кызылдың нефтебаазазынга болгаш өске-даа чамдык коллективтерге турган фактыларның дугайында чоокта чаа СЭКП обкомунуң бюрозунга чугаалашкаш, бурыулуг кижилерге шыңгыы хемчеглерни көргүскен. Бир эвес ол коллективтерде партия организациялары шүгүмчүлелди бедик негелделерге тургузуп, администрацияның ажылынга контрольдаар эргени күштелдиргеи болза, ол четпестерни чогуур өйүнде чайладып болур турган ийик.

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга парлалга база массалыг информацияның өске-даа хевирлери чугула рольду ойнаар. Сөөлгү үеде партия организациялары болгаш республика солуннарының редакциялары парлаттынган шүгүмчүлелдиг материалдарның дээштиин чедип алыр дээш хемчеглерни ап турар. Ынчалзажок солуннарга үнген шүгүмчүлелдерни чогуур өйүнде сайгарып, харыылаар талазы-биле хемчеглерни Улуг-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының чамдык удуртукчулары дыка кошкак ап турар.

Шүгүмчүлелдиң дээштиин бедидер төлээде илереттинген четпестерни база оларның чылдагаанпарын чогуур өйүнде чайладыры дээш шыңгыы контрольду тургузар херек. Шүгүмчүлелдиң үнелии оон сөзүнүң чечен-мергениинде эвес, а шынныында, бадыткаттынганында, көдүрген айтырыгның ажыктыында болур. Бо бүгү айтырыглар партия эге организацияларының ам эртип турар отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга база партияның район конференцияларынга улуг черни ээлээн турары чугаажок.

Парторганизация бүрүзү шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартпышаан, акаа ленинчи негелделерни шыңгыы барымдаалаар хүлээлгелиг, Владимир Ильич Ленинниң айытканы ышкаш, шүгүмчүлел «эш-хуузунуң болур болгаш кажарлаар, хомудал негээр чорук чок болур» ужурлуг. Оон-биле чергелештир шүгүмчүлелди кызар чорукту шиитпирлиг буруу шавар, ону шын эвес көөр, бодунуң адынга чөптүг шүгүмчүлелдерни оон ат-алдарын баксыратканы кылдыр санаар, хөй-ниитиниң эрге-ажыындан бодунуун бедик көөр, шүгүмчүлеткеш, өжээргээр ындыг ажылдакчыларга хамаарыштыр партия организациялары шыңгыы хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

Республиканың чер-черде партия организациялары бодунуң ажыл-чорудулгазының стилин болгаш аргаларын улам сайзырангайжыдып, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбаа-биле ажыглавышаан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга удуртулганы ам-даа күштелдиргеш, СЭКП-нин XXV съездизин төлептиг уткуурунче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаарынга долу шиитпирлиг.

СЭКП-ниң XXV съездизинге УТКУШТУР!

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ШАЛЫПЧЫ ТУДУГДА

Бүгү-эвилел ужур-дузалыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнниң тудуун чогуур хуусаазында ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдап турарларның аразында «Сибирьтехмонтаж» трестиң ында ажылдап турар коллективиниң кежигүннери база бар. Ылаңгыя комбинаттың ийиги эзлчээнге конвейерлерни болгаш металлдан кылган янзы-бүрү херекселдерни эптеп тудуштурарынга ында комсомолчу аныяктар бригадазының бригадири Владимир Сбитневтиң киирип турар үлүг-хуузу улуг. Хүн нормазын ол 120 хуудан кудулатпайн турар.

Ол-ла трестиң слесарь-монтажниктер бригадири А. Архипов болгаш комсомолчу Л. Филиппов олар комбинаттың ийиги эзлчээнниң кол корпузунуң хоолайларын, циклоннарын эптээринде ажылдап турарларның мурнуу одуруунда. Оларның бригадазы беш чыл планын эрткен чылдың ноябрьда күүседипкен.

ЧУРУКТА: А. Архипов (солагай талазында) болгаш Л. Филиппов.

Г. МААДЫРНЫҢ фотозу.

Беш чыл планын күүсеткен

ЧЕДИИШКИН — НАЙЫРАЛДА

Найырал. Ылаңгыя хөй национал дыг коллективке чеде бергеш, ында янзы-бүрү напияның оолдар, кыстарының чүгле соруктуг ажыл-ижин эвес, а оларның чаңгыс кижиниң төлдери дег найыралдының дораан эскерип болур. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чүгле бедик сорттуг рудалар арыглаар цегиннен чаңгыс чижек. Бо цехте орустар, украиннер, татарлар, тывалар, дагестаннар, погайлар, хакастар, бураттар—дээш оон-даа өске нацияларның кижилери чурттап, ажылдап турарлар. Олар шуптуу чаңгыс өг-бүленин, бүгү чурттуң ажы-төлдери-дир. Ынчангаш ажыл-иш-даа бүдүнгүр болбастың аргазы чок.

Коммунистиг күш-ажыл эзлчээниң бедик адын чедип алган, комсомолчу аныяктарның № 1 эзлчээ 25 кежигүннерлиг. Руданы ажылдап кылыр, савалаар, белен продукцияны складче чүдүрүп чорудар—оларның кол хүлээлгези ындыг, азы белен продукция оларның холун дамчып эртер. Ажыл-ишчи колдектив планныг онаалдаларын чүгле долдур эвес, а ажыр күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

Январь-август айларда 8646 тонна белен продукция бүдүрер тургаш, олар 9045 тонна чедирип, планын 104,6 хуу күүсеткен, а сентябрь айда олар хүндө-ле 49 тонна белен продукцияны бүдүрген.

Партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалын бо эзлчегниң ажыл-ишчи коллективи сеткил ханыышкынбиле уткаан болгаш боттарының бар арга-курлавырларын санап көргеш, немелде хүлээлгелерни алган. Дуржулгалыг удуртукчу, эзлчегниң улуг мастери С. Гайдулиниң удуртканы бирги эзлчег чылда 250 тонна белен продукция ажылдап кылыр планын чартык чылда 295 тонна кылдыр күүсеткен болгаш ленинчи партияның XXV съездизинге алдар болдуруп, ам-даа 100 тоннаны немей белеткээрин хүлээнген.

— Кижи бүрүзүнүң кылган ажылы—коллективтиң чедиишкиннериниң үндезини олдур. Ол үндезинни быжыглаар болгаш улам сайзырангайжыдар сорулганы салган ажылдап турар бис. Хүн нормазын күүсетпейн баар кижилер биске чок. Ынчалза-даа оларның аразында тергиннер база бар—дээш, комсомолчу аныяктар бригадазының баштыңы Сагит Хисматович Гайдулин чамдык мурнакчыларын алады. Арыглал фабриказының баштайгы чыларындан эгелеп ажылдаан, күш-ажылдың хоочуну, машинист Оюн Маадыр-ооловна Монгуш, савалакчылар бригадири Анастасия Кузьмовна Ильина, үүрмектекчи Екатерина Дембитовна Салчак болгаш оон-даа өске ажыл-ишчи төлептиг кижилер ында хөй.

47400 тонна белен продукцияны Төрээн чуртка бээр—тоску беш чылда хүлээлгевис ындыг. Найыралдыг, демниг ажылывыстың түннелинде ол хүлээлгевисти сентябрь 12-де күүсеттивис—деп, ажыл-ишчи аныяк бригаданың удуртукчузу сеткил ханыышкынбиле чугаалап орар.

М. КАЛЧАН.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ—ЭКИ ШЫНАРЛЫГ ҮРЕЗИННИ

Тываның ажыл-агыйларында дүжүт ажаалдазы доостур чыгап, келир чылдың дүжүдүнүң магадылалын тургузар дээш демисел ажыл-агыйларның шаңнарында, тараа хүлээп алыр черлерде хайныгып турар. Эки шынарлыг үрезинни уруп алыры бо ажылды организастыг, бедик деннелдиг чорударындан улуу-биле хамааржыр.

Республиканың статистика эргелелинин октябрь 1-де медээзи-биле алырга ажыл-агыйлар келир чыллын дүжүдүнге уруп алза чогуур 53588 тонна тараа база тараа-бобы культураларының үрезинниден 23072 тоннаны уруп алган—43,1 хуузу болуп турар. Оон иштинде кол культура — кызыл-тас үрезинин уруп алырының планы 73,8 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үеэзинге деннээрге тараа болгаш тараа-бобы культураларының үрезини 7970 тонна эвээш урдунган. А кызыл-тастың 2988 тоннаны ол деннелге чедирбээн.

Кызыл-тас үрезини уруп алыр планын Бии-Хем район 116,4 хуу, Танды, Кызыл, Каа-Хем районнар 65,8—77,8 хуу күүсеткен. Бо ажылды организастыг чоруткаш, «Барлык», «Сүт-Хөл», «Найырал», «ҮТКА 25 чылы», «Өөк», «Саян», «Кызыл тараачын», «Көк-Тей», «Бурунгаар» совхозтар болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар планын чедиишкиннинг күүседип, эки шынарлыг кызыл-тас үрезинин белеткеп алганнар.

Тарааны арыглап, кургадып, үрезинни тарыыр шынарынга чедир белеткээр ажылдың темпизин бедидер төлээде, тараа арыглаар черлерде, шаңнарда машина, дериглерни долу күчүзү-биле ажылдадыры эргежок чугула. Республиканың ажыл-агыйларында олар четчир. Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйлар бар арганы ам-даа четпес ажыглап турар. «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», «Күш-ажылдың хоочуу», «Ак-Туруг» совхозтар кызыл-тас үрезини урар планын дөрттүн бир кезин безин чедирбээн. Үрезинни арыглап, уруп алыр ажылды чер-черге чогуур деннелге чедир организастаар херек.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары картофель үрезини белеткеп алыр планын дөрттүн биринден бичиле ажыр күүсеткен болуп турар. Ылаңгыя «Кызыл тараачын», «Тыва» совхозтар планын күүседипкен. Тока аттыг, «Улуг-Хая», «Саян» совхозтарда картофель үрезини белеткээр ажыл эвээн шалыпкын темпилиг чоруп турар. Ынчалза-даа республиканың дыка хөй ажыл-агыйларында бо ажылдың темпизи оожум.

Эки шынарлыг үрезин — келир чылдың дүжүдүнүң магадылалы. Ынчангаш бо чугула ажылды чер-черге организастыг чорудуп, үрезинни чажар шынарынга чедирери, арыг үрезиннерни уруп алырынче бүгү күштү мобилизастаары ажыл-агыйларның мурнунда хүннүн чугула сорулгазы болур.

Эртемденнерге Төрээн чурттуң шаңналдарын тывыскан

Совет эртемни хөгжүдеринге ачы-хавыязы дээш база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ою-биле холбаштыр Төрээн чурттуң бедик шаннаттарын эртемденнерниң аразында эртемнерниң докторлары болгаш кандидаттары, ССРЭ, ЭА-ның албан черлериниң болгаш организацияларының ажылдакчылары бар.

Шаннатканнарның улуг болүүнге октябрь 4-те Кремльге Ленин орденин, Октябрь Революциязы, Күш-ажылдың Кызыл Тугу, Улустарның Найыралы, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерин, «Күш-ажылчы эрес-маадыр чоруу дээш» болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдарны тывыскан. Шаннатканнарның өмүнээзинден академик А. П. Александров, Космос шинчилеллериниң институдунуң директорунуң оралакчызы Ю. К. Хогарев, Бедик температуралар институдунуң киллис эргелекчизи Б. Я. Шумяцкий, П. Н. Лебедев аттыг Физика институдунуң эртем ажылдакчызы В. Н. Очкин болгаш өскелер-даа чүве чугаалаанар. СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунга, Совет чазакка, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке эртемденнерге улуг сагыш салыышкыны дээш өөрүп четтиргенин олар илереткен болгаш бүгү күштерин, билиглерин болгаш дуржулгазын Төрээн чурттуга, коммунизм тургузуушкунуга бээрин, төрээн партиязының XXV съездизин төлептиг уткуурун бүзүреткеннер.

Орденнерни болгаш медальларны тыпсып турган ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң кежигүнү В. И. Конотоп шаннатканнарга изиг байыр чедирген.

* * *

Октябрь 5-те Кремльге Ленинградтан, Новосибирскиден, Свердловскиден болгаш чурттун өске-даа эртем төптеринден, бүгү эвилелдешкен республикалардан ССРЭ ЭА-ның академиктериниң болгаш корреспондент кежигүннериниң улуг болүүнге Совет Эвилелиниң орденнерин тывыскан. Эртемденнер совет эртемни хөгжүдеринге ачы-хавыязы дээш база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ою-биле холбаштыр бедик шанналдарны алганнар.

Шанналдарны ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазының оралакчызы, РСФСР-нин Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы М. А. Яснов тывыскан. Эртемденнерге ол изиг болгаш чүректин ханызындан байыр чедирип, оларга калыкшылды болгаш хууда аас-кежикти база социалистиг Төрээн чурттуңуң чаагай чоруунга оларның чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерлиг болурун күүзээн.

Шаннатканнарның өмүнээзинден академиктер А. Б. Жуков, В. Д. Садовский, Н. А. Шило, А. Л. Яншин, ССРЭ-нин ЭА-ның корреспондент кежигүннери В. А. Крат, Г. Л. Химич болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан, совет эртемниң хөгжүлезин дээш хүн бүрүде сагыш човаашкыны дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка изин-биле өөрүп четтиргенин илереткеннер. Академияның эртемденнери бүгү күштерин, боттарының бүгү организакчы дуржулгазын болгаш билиглерин адаччурттуң эртемниң чедиишкиннерин көвүдедиринге бээр болгаш совет чурттуң күчүзүн быжыглаарынга, коммунизм тургузуушкунуңуң хөрээнге уламна идепкейлиг киржир дээрзин олар бүзүреткеннер.

Ол-ла хүн Кремльге ССРЭ-нин Эртемнер академиязының эртем албан черлериниң болгаш организацияларының ажылдакчылары дыка хөй москвачыларга орденнерин болгаш медальларны тывыскан.

(СЭТА).

Терээн чуртувуста

Тайгада фабрикалар

ХАБАРОВСК. (СЭТА-ныҥ тускай корреспондентизи И. Перепелицкий). Согдинскиниҥ арга-арыг ажылагыйында технологтуг чөҥгуну бүдүреринiҥ талазыбиле механизастаттынган ийи цехти сентябрь 30-де ажыглалга киирген. Ында тургускан машиналар целлюлоза үлетпүрүнге үнелиг чиг-этти ыяш белеткелиниҥ артынчыларындан бүдүрүп үндүрер.

Байкал-Амур магистралыныҥ зоназыныҥ чоок кавызында турар арга-арыг ажыл-агыйларынга удавас ыяш артынчыларын калбаа-биле ажыглаар эвэзэн каш фабрикалар тайгага тургустунар. Чаа бүдүрүлгелерни ажыглалга киирери чыл иштинде аҥаа 100 муҥ кубометр ажыг артынчы ыяштаӊы болбаазырадып кылыр арганы бэзр.

* * *

Бедик шынарлыг хендир

НОВГОРОД. (СЭТА-ныҥ корреспондентизи В. Черняев). Хендир садарыныҥ чыл планын Песь районнуҥ хендир өстүрүүчүлери сентябрь 30-де, хуусаа бетинде, областа бир-ле дугаарында досканнар. Күрүнеге 987 тонна бедик шынарлыг хендирни сатнан. Ажыл-агыйларда хендир сыптарын белерин болгаш сорттаарын база ону заводтарже дорт чорударын организастаан. Чыыкчыларны болгаш шарыыр аппараттарлыг комбайннарны ажыглаарыныҥ дүржүлгазы ажыктыг болган.

* * *

Плантациялар заводтарга чоокшулап келгген

МИНСК. (СЭТА-ныҥ корреспондентизи Е. Галкин). Брест областыҥ механизаторларыныҥ соон дарый Гродно болгаш Минск областарныҥ хөй-хөй ажылагыйлары сентябрь 30-де чигир свеклазын ажаап эгелей бергеннер.

Ол культураны чоорту чигир заводтарыныҥ чоогунда өстүрүп турар болу берген. Тарылганы улуг шөлдерге мөөҥнэзни механизацияныҥ деҥнелин бедидер арганы бэзр. Колхозтар болгаш совхозтар ажаап алыышкын машиналарыныҥ 500 ажыг комплекстерин шөлче үндүргеннер. Оларныҥ араызында «КС-6» деп алды одуруглуг комбайннар бар.

* * *

БАМ-да база бир чаа суур

Байкалдыҥ сөҥгү эриннде ажылчын чаа суурнуҥ «төрүттүҥнүн» Бурят АССР-ниҥ Дэзди Советиниҥ Президиуму даҥылаан.

Байкал-Амур магистралыныҥ тоннель тудугжуларыныҥ баштайгы кезэ эткен чылдың июльда Нурлы шенекке дүжүрүтүнүп алган. Ам ында улуг чурттаачы суур турупкан. Оҥ кудумчуларын дургаар хөй квартиралыг бажыңнар, чырык, чылыг көттеджилер, амыдырал хандырылгазының бүдүрүлге черлери чыскаалдыр турупкан. Ында клуб, столовая, библиотека бар. Байкал сынын өттүө баштайгы тоннельди БАМ-га тудары-биле Байкалда портче кучүлүг техника хүннүн-не кэзэп турар.

Ажылчын чаа суурну оҥ баштайгы чурттаачыларының кузели-биле Северобайкальский деп аваан. Бурятияның сөҥгү районнарын дамчыштыр эткен БАМ-ның участогунга демир-ерунтун тос улуг станцияларын тудар.

(СЭТА-ныҥ көөр.)

Партийжи амыдырал

САГЫШ-СЕТКИЛДИҥ ХАНЫЗЫНДАН

Партия документилерни солуп турар үеде коммунистер-биле хөй талазыг ажылдың бир чугула хевири—оларныҥ тус-тузу-биле сеткил-сагыштың ханыызындан эш-хуузунуҥ беседалары болган. Парторганизация бүрүзүнүҥ ажылында ындыг беседилер аажы-чаҥында, ажыл-херээнде четпестерлиг коммунистерни шын өрүкче киирериҥе, черле ынчан оларныҥ ажыл-херекке авангардчы ролюн, идеткейин бедилериҥе, сагылга-чүрүмүн быжыглаарына улуг үжүр-дузалыг. Оны барымдаалаан, Эрзиниҥ партия организациялары партдокумөйтилер солуушкунуҥ үеинде бо талазы-биле чоруттуҥган ажылдың дүржулгазын улам байдыып, үргулчүлеп турар.

Коммунистер-биле беседаларныҥ хевири бисте мынчаар тургустунган: хамыктың мурнунда ындыг беседалар чорударынаҥ тускай журналдарын СЭКП райкомунда, партия эге организацияларында тургускулаан. Оларга беседа чорудар коммунистиҥ ады, фамилиязындан эгелээн партийжи стажы, эртем-билиҥ, кылын турар ажылы, беседа кылган ай, хүнү, аҥаа кымнар олурушкынына недир тодаргай бижиир. Бир эвес беседаны эге организацияга чоруткан болза, оҥ секретарын, бюро кежигүннерин, ажыл-агыйныҥ удургучуларын олуруштурып турар, коммунистер-биле чүү дээш, чүнүҥ дугайында беседа чорутканыл, оҥ түҥелин кажан үндүрерил дээш мынаш айтырыгларны ол-ла журналга демдеглеп хаар. Ол бүгү бадыткалдыг документ боор артар.

Беседаны чорударда кым кандыг айтырыгларлыгы, беседа кылыр коммуниске кирген хомудаалдар чүл, ындыг кижилер-биле беседалар кылыры чугула. СЭКП райкомунга-даа, партия эге организацияларына-даа беседалар чоруткан коммунистерни хөй вуруузу боттарынга эргежок чугула түҥнелдерни кылып, ажыл-херекке эки талазын көргүзүп турар апарганнар.

Маҥаа холбаштыр чамдык чижектерни көргүзүп болур. «Чаа орук» колхозтуҥ партия организациязы ажылга харысалга чок, ажыл шагы үзер, партийжи даалгаларны багай күүседип турары дээш коммунист Н. Балган-биле, арагалаар база партия хүралдарын чылдаган чокка үскени дээш Баланай Отсур-оол-биле беседаларны кылган соонда олар оон шын түҥнеддя үндүрген. Ам бо коммунистериҥ кайызы-даа колхозта малчынап, багай эвес ажылдап турар. Ленин аттыг колхозта Ендан Эрес-биле беседа үеинде оҥ бүдүрүлге көргүзүглериниҥ куду боор, хөй-ниити ажылынга киржилгезиниҥ коншаанын дугайында шыңгыы чугаа болган. Оҥ соонда ол эки талаларын көргүзүп эгелээн. Бүдүрүлгечи көргүзүүн база эжиктеп, бригадада партбөлүк организаакчызы даалганы шүдүргү күүседип турар. Партия бөлүүнүҥ организакчы ажылынаҥ алызында бригада ниитизи-биле теруүр чүс баш хойга онаштыр 91 хураганы хамгалап алган. Күрүнеге дүк салар планын база күүсеткен. 320 тонна сиген белеткээр планын бригада 336 тонна кылдыр күүсегкен. Ол-ла колхозта коммунист Норбу Доландай арагадарыга хандыгып, хөй-ниити ажылынга киржилгезин көшкаткан турган. Ынчан оҥ-биле эш-хуузунуҥ беседазын сагыш-сеткилдиҥ ханыызындан чоруткан соонда оҥ байзалы эҥ талазынче өскерилген. Ол ам колхозтуҥ мурнакчы механизатору апарган, партия организациязының бюро кежигүнү.

Чамдыкта доктаамал ажылчок, аар-саар ажылдар кылып турар ийи-ханчыс коммунистер база тургулаар. Олар-биле беседа үеинде ону колхоз бүдүрүлгезиниҥ харысалгалыг үдастогунга быжыглаар дугайында санал киирерге олар оон ойталаразе болгулаар. Чижээ, «Коммунизмче орук» колхозтуҥ парторганизациязынга Чооду Пар-оол ындыг тодаргай ажыл кылбайн, чамдыкта күрүнеге салар мал сүрер турган. Эш-хуузунуҥ беседазының соонда ол биз-кодан хойну хүлээп алган. Оон соонда партия организациязы болгаш бригадада коммунистер аҥаа оон-даа бедик бүдүрелди көргүзүп, партбөлүк организакчызынга соҥгүп алган. Өске-даа ындыг тзарымчалыг чижектерни чугаалап болур.

Оҥ-биле кады боттарының ажылында болгаш аажы-чаҥында четпестериниҥ талазы-биле партия органнарынга болгулаан беседалардан чогуур түҥнел кылбас ийи-ханчыс эштер база бар. Ындыгларныҥ бирээзинге райпочуҥ партия организациязынга турган Сарыпы хамаарыштырып болур. Бо эштиҥ ажыл шагында арагалаар, албан-хүлээлгезинге харысалга чок чоруу дээш беседаны кылып, партийжи шыңгыы чугаларны, кылажок, оон кандыг-даа түҥнел үндүрбээн. Арагалап, хөй-ниитиниҥ корум-чүрүмүн үрээрин уламылап турган, ийак соонда партиядан үндүртүр ужурга таварышкан. Ол-ла организацияда коммунист Турумаа хөй-ниитиниҥ өнчү-хөреңгизин самыгдап, арагалар турганы дээш партия талазы-биле шыңгыы хемчег алдырткан.

Партия документилерни солуп турган үеде «Мөрен» колхозта коммунист Ы. Чамзырыҥ-биле беседаларны СЭКП райкомунга кылган турган. Хойжу бригадага бригадирлеп шыдаар турган, ол харысалгалыг ажылдан хосталырын ораалашкан, а ону чеҥзэреверске оон соонда түр бригадирлеп турган, оон хосталган кодан хойну хүлээп алган. Эргкен кыжын ол хөй мал өлүрген харысалга чок малчынарныҥ саныда кирген. Ол дээш ооҥ-биле партийжи, шыңгыы чуганы база катап эрттирген.

Партия организацияларына болгулаан беседаларан түҥнел кылбас Эрзин суурда Клара Шойжуҥ, Ленин аттыг колхозта Ендан, «Мөрендe» Шойжуҥ мынаш ийи-чаҥгыс коммунистер чер-черде партия организацияларында ам-даа бар.

Коммунистер-биле бо чугула ажылдың хевири системажыдар, оон ажыктын бедилер талазы-биле партия организацияларына СЭКП райкому дузаны көргүзүп келген. Беседалар үеинде коммунистерден негелдеги бедитпишаан, оларга эргежок чугула дузаны, сумени кадып, кандыг-даа таварылга бүрүзүнде оларны кичээнгейлиг көрүүнче, ол-ла үеде партия болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының адрезинге олардың шүгүмүүлелдиг саналоналдарына дыҥнангыр болуруне, беседа бүрүзү партийжи амыдыралдың нормаларына бүрүн дүүшкен турарынче партия организацияларының хиҥээнгейин райком угаалдырып турар. Бо талазы-биле айтырыгны белеткээн, партия райкомунуҥ бюрозунуҥ хуралына чугаалажып, кандыг сайгарын көөр деп турар.

Амгы үеде партия организацияларында чугула болуушкун — соҥгулдалыг хуралдар эртип турар. Коммунистериҥ тус-тузу-биле ажылдың, олар-биле эш-хуузунуҥ беседалажымышкынарының дугайында айтырыглар ол хуралдарга улуг черни эвэзэн турар ужурлуг. Чүге дээрге ол болза коммунистерни кижилер талазы-биле ажылдың бир эҥ чугула хевири болур.

Парторганизация бүрүзүнүҥ дайынчы арга-шинээзи оон составында коммунистериҥ авангардчы ролюндан, ажылга харысалгазындан болгаш идеткейиннден, бедик медерелдиг сагылга-чүрүмүндан хамаржыр болгай. СЭКП-ниҥ XXV съездизинге күжениишкининг белеткелдин үеинде бо айтырыгларже СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары база улуг кичээнгейин салир апаан.

С. ОНДАР,

СЭКП Эрзин райкомунуҥ организастыг кылдызының эргелекчизи.

Оержак Көкен-оол «Кызыл тудуг» эргелелинде мурнакчы тудугжуларның бираззи. Ол бодунуҥ хүн бүрүде ап турар социалистиг хүлээлгезин 140—140 хуу күүседип, өске эш-өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: К. Оержак ажыл үеинде.

В. ЧАДАМБАНЫҥ фотозу.

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. Таганрогтуҥ металлургия заводунуҥ коллективи күш-ажылчы шалыпчы эзлчегни төлептиг эрттирип турар. Металлургтар «СЭКП-ниҥ XXV съездизинге — 25 шалыпчы он хонук!» — деп, кыйгырыгның адаа-биле ажылдавышаан, чыл эгезинден бэзр пландан ажыр 4 муҥ тонна ажыг каҥны, 5 муҥ хире тонна прокатты, 3,5 муҥ тонна хоолайларны бүдүрүп үндүрген.

Ол бүдүрүлге черинде эҥ-не улуг дээн № 4 цехтиҥ коллективи хоолай каҥнаар талазы-биле съезд мурнунуҥ хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Металлургтар хоолайны станок-биле каҥнаар агрегатты сайзырааҥгайжыдып тургаш, бир тонна белен продукциядан-на 14 килограмм демирни болгаш 5 килограмм оттулар үүлүү камнап ап турар.

ЧУРУКТА: № 4 цехтиҥ хоолайларны соксаал чокка каҥнаар станының вальцовщиги В. И. Колоколенко.

В. ТУРБИННИҥ фотозу.
(СЭТА-ныҥ фотохрониказы).

Челябинскининг металлургтары тоску беш чылдың доозукчу чылының планныг даалгаларын чедиишкининг күүседир дээш бүгү улустуҥ социалистиг чарыжынга киришпишаан, беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде боттандырарын чедип ап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн онаалдада көрдүнгенинден дыка бедиткен.

ЧУРУКТА: Челябинскининг металлургия заводу.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҥ фотозу.
(СЭТА-ныҥ фотохрониказы).

БЕДИК КӨРГҮЗҮҮГЛЕРИ ДЭЭШ

Партияның Кая-Хем райкомунуҥ болгаш райкүүскомунуҥ бажыңында «Социалистиг чарыштың экраны» деп шеверлиг дерип кылган стендини эҥ көскү черде аскан. Ында районда дүжүт ажаалдазының болгаш мал чеминиҥ белеткелиниҥ чоруп турарын, чарыштың тиилекчилериниҥ аттарын көргүскен.

Чараш, шевер кылган стендиде эҥ дээре комбайнерлерге, трактористерге, саанчыларга болгаш районнуҥ колхоз, совхозтарының өске-даа мурнакчыларына чылыг өөстерлиг байыр чедиришкиннерин база помчуп болур.

Д. ЕНДАН.

БАШТАЙГЫ ХЛЕБ

Ак-Хемниҥ аалдары чылдың дорт үеинде хонаш солуп, ырак-чоокче көжүп чораан. Ынчангаш кошкун чорувуста бистиҥ сандар кара өөвуске хлеб деп чаагай чемниҥ эҥ баштай каннан чедип келгенин чугаалаксадым.

Кыжын чүве, дайын үеин турган. Ынчан бичин мен. Ак-Кожагарда кыштаныска чаҥгыс өг турган бис. Бир кежээ олурувуста, Аксымыс чиргиледи эзэ берди. Угбаларым, аксаларым үне халышкан. «Үбам, угбам» дишкен оозун үлеп алган, сооктун бүсталган тыныжын өг иштине будуртып, бо кирип келдилер. Аавам, ачам келген аалчы угбам суглар дөргүл-төреллериниҥ ажыл-амыдыралын чугаалажып олурлар. Угбамыс ыракта—Чаа-Хөл аксы шынаадан келген, угу-ла ачам төрели кижи болду. Мөнде чүү боор, кочуурчимис эккелчи ирги бе» деп чем эреп, сактыр, бодаар чүвем-не ол. Имистелчек деп чырыныҥ бүдүү топтап көрүп олуварымга, таалынын үжээш, дорт авыгларлыг ийи савыг чүве чүптүп эккелгеш, аавыма ийи холдан каннын сунмушаан, «солуп боор» деп эккеллим, хлебтер-дир ийик, доца берген-дир көрем, эргизип алыңар» деп чугаалай-ыр. Эҥмежок борбак-даа даалгаларны база эккелгеш, амыраанынаҥ чүү дээр, ийи-үш хирези көраан-на мөҥ холдарымда келген. Бир дугаар көрүп турар угбамның эккелген чүвелери-ле хөй. Ол ишти көтлуг, шимээнниг апарды. Хлеб деп сөстү бир-ле дугаар дыҥнап көргеш, оон карак албайн ор мен. Хирешаам-биле «чүүден мынчаар кылган амданыг чаагай чем айнаан бо» деп бодап олур мен...

От кыпкан ызыг демир суугу чанында хлебтиҥ бирээзин аавам дөгей каап каан. Чоорту эриирге оон үнген амданыг чаагай ыт өг иштин долуп ор. «Чыдыныҥ чаагайын аа» деп угбам тыртынып чалаан, чугаалап үнүп. Аавам хлебти бичин, чуга шойбек-шойбек кылдыр кескилээн, таваккы садыгларды. Оон чартынын демир суугу чанынга база-ла дөгей салып каглы. Бичин бөдей өөвүстүн иштиниҥ хлебсиг чаагай чыды ам мырыңай аажок апарды. Холумда кескиндн хлеввимни чидейн-даа салаалаарым-биле кыза тудуп, чыттап, деҥ чырынга оон, ары өө дег, үттерин магалап олур мен.

Ол кежээ хлебти канчап, чүдеи бүдүрүп турарының дугайында ачам, аавам болгаш аалдап келген угбам суглар өлээн-не хөөрежип келдилер. Хлевим амданнаып-амданнаып чиивишаан, тараа, хлеб дугайында чугааны оос эрттирбейн дыҥнап олурган мен. Оон эгелээш-ле хиҥвиниҥ өстүрүп турар тараазын аажок камнап хумагалаар апарган мен. Тараанын хлеб боор хуулганы бистиҥ ойта-чикке чашты берген самдар өөвуске ынчар чедип келген. Оны ам-даа угпас мен, кескиндн хлебтиҥ үттүгтаар апарган чытканы караамта хөстүп кээр...

Оон бээр ам он-он чылдар эрте берген. Ашак-даа, ажылдакчы-даа апарган мен. Ынчангаш тараа, хлеб дугайында айтырыгны улам хандыр бодап чоруур апардым. Кескиндн хлеб дайын үеинде та чежеже кижилериниҥ амы-тынын алды шиваан?! Тараа, хлеб дугайында чогаалчылар та чежеже чогаалдар тургускан чүве?! Ону санап түҥнээри-даа бевге боор.

Тыва АССР-ниҥ аалдарлыг механизатору Д. Давааның «Шынга» бижээн тараа, хлеб дугайында чүүлги номчааш, шак бо эрткен-барган хөзүг теоолуу сактып келдим. Оон каймда бистиҥ поочун чогаалчывыс С. Сарыглардың «Үрезиниҥгеш» деп дуулуунде тараа дугайында бодалды кайы хире хандыр, шынныг, тода көргүскенин магалаар мен. Оон одуруглар бо-дур:

Адыш дүүнге, чаҥгыс борбак
кызыл-тастың
Арыг, оңгур үрезиниҥ салып
алгаш,
Аңдара каап, чүлгүй тудуп
көрүп ордум.
Амданныг-ла чимис, каттың
дээжизи,
Аккыр хар дег, крупчат бо
көстүп чыдыр.
Мыя кызыл үрезиниҥ
ачызында
Мындыг чолдут, тодуг
чурттап чоруурумну
Ылап хандыр бодаваштың
чүдеи дээди
Ында кирген Кижи күжүн
хүндүледим!

Кайгамчык одуруглар! Моон алгаш көөрге, тараа, хлебти тотчеглевейн, камнап өстүрүп, хумагалыг ажыглап чоруур болза, шынап-ла, ында кирген кижи күжүн хүндүлеп турарывыс ол.

Э. ТҮЛҮШ.

СПОРТТУ УЛАМ МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Бистиҥ чуртувуска күш-культура болгаш спорт ажылын хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың, ыланғыя СЭКП-ниҥ XXIV съездизинiҥ шиитпирлерин амыдырала боттандырар талазы-биле СЭКП Улуг-Хем райкому, райкүүском, ВЛКСМ райкому болгаш ында күш-культура болгаш спорт комитеди эвэзэн ажылларны чорудуп турар.

Республика болгаш районнуҥ маргылдааларынга идеткейлиг киржип, аныяк спортчуларны өөредип, кижизидериҥге улуг үлүүн киирип турар мергежилдиг спортчулар районда хөй. Оларның араызында «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуҥ Торгалыг салбырының эргелекчизи, республиканың шыырак мөгези Биче-оол Монгул-оол, Кызыл-Даг школазында күш-культура башкызы, спорттуҥ национал хевирлериҥе РСФСР-ниҥ спорт мастери Хүлер-оол Шогжал, Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазының башкызы Владимир Бахтин, «Ак-Туруг» совхозта комсомол организациязының секретары Виктор Доңгур-оол, Жданов аттыг совхозтуҥ мурнакчы чоланчызы, волейболга республиканың шыырак ойнакчыларының биреэзи Алдын-оол Севек-оол болгаш оон-даа өскелери чоргаарал-биле адап болур.

Ынчалза-даа Улуг-Хем районуҥ спортчулары моон мурнунда чылдарда көдээ спортчуларының республика масштабтыг янзы-бүрү спортчу маргылдаазынга киришкен, болза, өөлгү үеде ол турушларын өскүүп турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Оержак Лопсанчап аттыг кубок дээш көдээ спортчу өөшүр маргылдаазынга ол районнуҥ шилидек командазы 1973 чылда чедиишкиниг киржип, шилчиир кубокту чаалап алган болгай. А бо чылын ол маргылдаага олар шуут киришпээн. Спорттуҥ национал хевирлериҥе бо чайын болган республика спартакиадазынга улуг-хемчилер база келбээн.

Бо чижектерден алгаш көөрге районда күш-культура болгаш спорт ажылы чогуур деҥелде четпейн, үеиҥ негелдериниҥ чылын каап турар. Ацаа доктаап көрээл.

Спорттуҥ янзы-бүрү хевирлерин сайзырадырыга, оны массалыг болдуурарынга база күш-культуржуларның мергежилин белидериҥе оон материалдыг базазы, дериг-херексели болгаш тренер кадрлары шиитпирлиг рольду ойнаар. 1973 чылдың марттың 2-де Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлели республиканың күш-культура болгаш спорт ажылын хөгжүдүп, сайзырадырының үш чыл планын ажылдап кылгаш, ол талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган. Чадыраа, Адыр-Хаак, Чаа-Хөл, Хайыракан, Кызыл-Даг, Ак-Туруг суурларга болгаш Шагаан-Арыг хоорайга футбол, волейбол, баскетбол ойнаар, чиик атлетика маргылдаалары эрттирер, баг кагар черлериг комплекстиг спорт шилдерни тударын ук доктаалда айыткан.

Айыттынган черлерден чүле Кызыл-Дагда спорт залдыг школа туттунган, а өске черлерде кандыг-даа ажылдар кылдынмаан. Район төвү Шагаан-Арыг хоорайның стадионунуҥ эжинни, долгандыр кажаалаан херимнiҥ сентелгезi ур чылдарда кылдынмаанынаҥ үрелгеш, кээ үшкэл. А стадионуҥ иштинде улус олурар сандайлаф сандар үнгеш, ам стадионуҥ «үзүлери» хоорайның чурттакчыларының янек, хаваны апаргаш.

Райкүүскомнуҥ удуртукчулары ажылчы чонуҥ культурлуг дыштанылгазынче, ылаңгыя күш-культура болгаш спорт ажылын лагжудериниҥ шоолуг-ла сагыш салбайн турарын үстүнде чижектер хереченлеп турар.

1972 чылдың апрель 17-де СЭКП Тыва обкомунуҥ бюрозу болгаш Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлели ГТО-нуҥ чаа күш-культура комплексизи республикага боттандырар талазы-биле доклаадын ыңгыдып алган.

Комсомолдуҥ Улуг-Хем райкому (секретары Л. Шабалина), райкүүскомнуҥ күш-культура болгаш спорт комитеди (даргазы В. Ондар) ГТО-нуҥ чаа комплексизин четпес продагандалап турар. Оон ужурдузазын районнуҥ суурларында ам-даа дыка хөй аныяктар чедир билбейн турар. ГТО-нуҥ нормаларын дүжаар мергежилдиг аныяктарны эрттирер спорт базалары чогуур негелдеге четпес. Дериг-херекселдер, идик-хеп аймаа чедишпес. Бүдүрүлге, албан организация черлеринде ГТО нормаларын хүлээп алыр комиссиялары, судьяларны тургускаан. Бо айтырыгны ВЛКСМ райкомунуҥ бюрозунга бо чылын чаҥгыс-даа катап чугаалаштаан. Аныяктарны күш-дамыр болгаш шериг-патриоттуг кижизидилгезин улам ыкжай эжиндериниҥ хемчеглерин ВЛКСМ райкому кошкак боттандырып турар.

Районнуҥ күш-культура болгаш спорт комитединиҥ даргазы Владимир Ондарның медээзи-биле алырга, бо чылдың эрткен тос айларында районга ниитизи-биле 5314 кижи ГТО-нуҥ нормаларын дүжаган болуп турар. А ынчаарга ону дүжаганының дугайында хөрек кырында долдурган документилери-даа, ол улустуҥ чаҥгызынга-даа ГТО-нуҥ нормаларын дүжаганының дугайында шыңзылгазын, хөрек демдээн-даа тывыспаан.

ВЛКСМ райкомунуҥ ийиги секретары Виктор Дамдын биле күш-культура болгаш спорт комитединиҥ даргазының туразында алырга, спорт ажылының районда сайзыравайн турарының бир чылдагаачы районда спорт талазы-биле бедик мергежилдиг кадрлар, спортчулар болгаш хөй-ниитичи тренерлер эвэзэ-ниҥ ыдыг дээр хөөнер бар. Ону чаттуг деп саная болбас. Районда хөй-ниитичи тренерлер Чаа-Хөл ортумак школазының күш-культура башкызы Николай Соскал суурда самбо секциязын, Ак-Тал школазының математикажы башкызы, бокска бистиҥ республиканың каш дакпыр чемпиону, спорттуҥ ол хевиринге мастерге кандидат Василий Белек боокс секциязын, Чодураада ССРЭ-ниҥ спорт мастериге кандидат Николай Монгуш, ол-ла черле Николай Кандан олар хостут хүреш секциязын удуртуп турарлар. Ынчангаш ол хөй-ниитичи аныяк тренерлерге даянып, оларның ажылын деткип, бүгү талалыг дузалаҥчыны чедирер болза эки.

Сөөлгү дорт чылда районуҥ спорт комитединиҥ даргазыйга 12 кижи солушкан. Ол райкүүскомнуҥ талазындан чогуур кичээнгейин салбайн, оларны цилин алыр, кижизидер ажылды кошкак чорудуп турарында. Оон чижээнге мындыг фактыны киирип көрейн. Бо чылдың чайынында районуҥ күш-культура болгаш спорт комитединиҥ даргазынга Леонид Чурутону хүлээп алган. Ол аҥаа ийи-ле күн ажылдаан үне берген.

Районнуҥ спорт комитединде маргылдаалар эрттирер дериг-херекселдер шуут чок. Чүгле 2 баскетбол мячиги, 2 эжеш коньки, 1 секундомер бар. Оон үржүүлде улуг маргылдаалар эрттирерде спорт дерекселлерин Шагаан-Арыгның ийи школазындан дилеп ап турар.

Районда спорт ажылы мындыг кошкак турда, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиҥ «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниҥ ажылдакчылары ол районга барып, ында күш-культура болгаш спорт ажылын экижидериҥе дузалаан чедирбейн турар.

Улуг-Хем райкүүском, оон спорт комитеди үстүнде алаттынган четпестерни дарый чайлаар боттуг хемчеглерни ап, районда спорт ажылы чогуур деҥелге чедир хөгжүдер дээш ажылдаары негеттиниҥ турар.

В. ЧАДАМБА,
«Шыныҥ» тускай корр.

РЕДАКЦИЯДАН: Бистиҥ чуртувуста коммунистиг ниитилелди чедиишкининг тургузарының кол негелделериниҥ биреэзи бүгү талазы-биле сайзыраҥгай кижини кижизидип, өстүрери болур. Маҥа чугула рольду коммунистиг кижизидилгениҥ чарлынмас кезии — күш-культура болгаш спорт ойнаар ужурлуг. Ынчангаш үстүнде парлаттынган үүлге хамаарыштыр республиканың өске районнарында күш-культура болгаш спорт ажылының байдалын бижип, арга-дуржулгазын солчуруп номчукчулардан диледи.

Улуг болуушкуннуң

бүдүүзүнде

ЕНИСЕЙНИ-УЛУГ-ХЕМНИ БООПТАР!

Саян-Шушенсковениң делегейде эң-не улуг дээн ГЭС-ин тудуп турар Карлово кызаазындан Енисейниң унун бооп, оон суун өскээр аксырынга чедир наш-ла санныг хонук артыан. Бо күүүлүг хем бодунуң хоочун уну-биле ажпышаан, оң-солагай талакы эриктериниң аразында көвүктелдир чалгып чыдар. Ынчалза-даа октябрьның он бирде аңаа хая-даштан бүткен бедик чал тургустуна бээр. Оон Енисейниң суу плотинаның суг саарлып бадар кезээнің уну-биле шаңайнып хап бадып чыдар апаар. А солагай талакы эриите суг унун курдадыр болгаш ГЭС-тиң машиналар турар залын тудуп эгелээр.

Амгы үеде станция тудуукуң коллективи күжениишкиннг ажылдап турар: ам-дыызында кургаг чыдар оңгарда кодурер краннарны, компрессорларны, электри дериг-херекселдерин, янзы-бүрү механизмнерни чазып, чайладып турар.

— Оң талакы эрик баарының оңгарын суг бадырарынга белеткээр дээн хүлээлгевисти айытыкан хуусаазында күүседи-пкен бис — деп, станция тудуунуң эргелелиниң начальниги С. И. Садовский чугаалады.— Суг ол оңгарлап октябрь дертте агып бадып эгелээр. Үш хонган соонда механизаторлар Енисейниң үстүкү чалын чайладып, ажыдыптарга ол хол-биле кылып, касиан чаа униу таварып «саарыгладыр» агып бада бээр. Оң-биле кады хемниң унун боогдаар хая-даштыг чалды үзүк-соксаал чокка кылып эгелээр. Хемниң уннун 20 метр чедир кызаалаарыр дээн. Хемниң унун ол хире кызаалаткан соонда ону дерт-ле шак иштинде бооп кааптып болур апаар.

Ол болуушкунга чедир белен эвес ажыл-иш кылдынган. Саян-Шушенское ГЭС-тиң тудугжуларының баштайгы бөлүү дендии кызыы кашпал иштинге ажылдап эгелээн. Аңаа кандыг-даа тудуг шөлчүгежин кадыр, даг-даштыг черге оргулап тургаш, белеткээр турган. Плотина турар черге четкен автомобиль оруу ышкаш кызыы черни оргулап, дескилеп алыр дээш Енисейже он миллион кубометр хая-дашты кийир октаар ужурга таварышкан. Оруктар дээрге, тудугнуң эгелээн кол-ла үүлү ол болган. Ынчангаш бо Саян эдектеринче демир-орукту салып, Енисейни кежиллир ковүрүгнү туткан. Электри тогу дамчыдар чаа удазын шугуму-биле Сибирьниң каттышкан энергия дээрбээнің тогу четкен.

Ынчалза-даа Сибирьниң баштайгы тудугларынга кестүр ужурлуг майгыныар маңаа турбаан. Тудуг үлетпүрүнүң сууру-биле чергелештир маңаа хөй каът бажыңнарны, школаларны, уруглар садтарын, магазиннерни, спорт шөлчүгештерин база кылып турган. Станцияның тудугжуларының амгы үеде 15 муң хире қижи чурттап турар сууру амгы үениң хоорайынның бичии району ышкаш кылдыр сагындырар.

Тудугжулар коллективиниң кол-ла сорулгазы хемниң оң талакы эриинің оңгарының довураан казары турган. Аңаа 1970 чылдың октябрь 17-де баштайгы кубометр бетонну суг аксыр плотина тургузары-биле куткан. График өзүгаар хемни 1976 чылда боор ужурлуг турган. Ынчалза-даа күш-ажылчы улуг кодурлүүшкүннүң, техниктиг чаартылганың ачызында планнарга боттуг өскериилделерни кылыр аргалыг болган-дыр.

«Беш чылды — дерт чылда» — деп, кыйгырыгның адаа-биле социалистиг чарыш «Саян ГЭС тудугнуң» коллективинде дыка калбарган. Оон эгелекчилери — Красноярск ГЭС-тиң тудуунуң хоочуннары В. Полившуков, М. Полторан, М. Лесников болгаш өскелердаа чүгле шалыпчы өзү-биле ажылдап турар эвес, харындаа аныяктарга боттарының дуржулгазын харам чокка дамчыдып берип турганнар. Сорулга-даа чедип алдынган: гидротудугжулар беш чыл планын бир чыл мурнадыр күүсеткен болгаш Енисейни боорунуң чаа хуусаазын доктаадып, ону 1975 чылдың октябрь 14-че бээрлеткен. А чоокта чаа тудугнуң коллективи СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткууру-биле ол хуусааны ам-даа үш хонук кызырар деп хүлээлге алган.

Енисейниң унун дуглаарыбиле кады Саян-Шушенское ГЭС-тиң кол-кол тудугларын кылып эгелээр. Ол ГЭС делегейде эң-не улуг күштүг — 6,4 миллион киловатт болгаш техника талазы-биле эң-не болбаазыраңгай болур.

Бо станцияның тудуунда киржип турар Ленинградтың коллективтериниң хуусааларны кызырар болгаш ажылды бедик шынарлыг кылыры дээш чарышты калбартыр дугайында эгелээшкини оон ужурунда дыка улуг үнелиг бооп турар. Красноярск крайның күш-ажылчы 43 коллективтери ол саналды детиээш, станцияга янзы-бүрү чагыгларны болгаш төлевилелдерни кылырда чогаадычы кады ажылдажылга дугайында керээлерни чарган.

Бо ГЭС Саянның девискээр аайының үлетпүр комплекизиниң энергия төвү апаар. Ол комплексте эң-не улуг 120 бүдүрүлге черлери каттыжар. Планнар шак ындыг-дыр. А бөгүнгү кол-ла чүүл болза, Енисейниң Карлово кызаазында ажыл ол бооп турар. Ында аар чүүк самосвалдарының дааш-шимээни хемниң мөөреп чыдар чалгыг-саарыының шимээни-биле холужуп, ырактан-на дыңналып турар. Сугже дыка улуг, хая-даш дег бетон карааңнадыр октаттынып-ла турар. Хемниң унну улам кызыылап кел-ле чыдар. Енисейни бооптар чал улгадып, ону дуй чыдыптары мырыңай чоокшулап келген.

А. ШИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Майна, Красноярск край.

САЯН ГЭС-ТИҢ КОТЛОВАНЫНДА.

ФОТОИНФОРМАЦИЯЛАР

БЕЛОРУС ССР. Речицк районда (Гомель область) «Уралмаш-125а» деп автоматчыткан тургузулганың шенелдези эгелээн. Өрүмнекчи автоматтың бүгү ажылын ырак черге туруп болур башкарар черден оператор удуртур. Өрүмнеп турар черде дежурный эзлчег анаадаазындан ийи катап эвээш, чүгле 15 кижиден тургустунган.

ЧУРУКТА: автоматчыткан өрүмнеп турар черде.

И. ЮДАШТЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Алтайда «Павловский» совхозка Ростовтуң сураглыг комбайнеру Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. В. Бочкаревту болгаш оон эштерин хлеб-дус-биле хүндүткеп уткаан. Олар ында тараа ажаап алырынга дузалажыр дээш барган. Звенода «Колос» дээр дөрт комбайн, дөрт автомобиль болгаш хову вагончугу бар. Алтайның сураглыг тараажыларының төлээлекчизи В. С. Пятница-биле Ростовтуң механизаторлары чарыш керээзинге ат салганнар. В. С. Пятницаның звенозу 50 муң центнер, Н. В. Бочкаревтуң звенозу—40 муң центнер тарааны бастырар деп шиитпирлээн.

Чарыштыг звенолар ажаап алыышкынны эц-не шалыпхыныбиле кылып турарлар. Баштайгы үш хүнде Н. В. Бочкаревтуң звенозу 5 муң ажыг центнер тарааны бастырган.

ЧУРУКТА: «Павловский» совхозка Ростовтуң алдарлыг механизаторларын хлеб-дус-биле хүндүткеп уткып турары.

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

Португалияның президентизиниң медеглели

ЛИССАБОН. Совет Эвилелинге болгаш Польша Улус Республикага албаныың аянчоруун кылып чораан, чуртуга чана бергеш, Португалияның президентизи Ф. Кошта Гомеш медеглел кылып, ону оизза чаагай хүлээп алганы дээш СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке, ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герекке, Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың улустарынга өөрүн четтиришкинин илергейлээн.

«Бо доозулган аян-чоруктарны Польша-биле болгаш Совет Эвилели-биле Португалияның харылзааларын калбартырынга эң улуг ужур-дузалыг кылдыр саналаар мен» деп Ф. Кошта Гомеш чугаалаан.

Боттарының чурттарың депшилгенің оруу-биле, материалдыг болгаш социал чаагай чорукту бединдериниң оруу-биле моон соңгаар-даа хогжүдер деп совет болгаш польша улустарының изиг күзелдин бо аян-чоруктарның үезинде мээн сагыш-сеткілимни хайыктырды деп, ол чугаалаан.

Л. И. Брежневти, Н. В. Подгорныйны, а ол ышкаш польша удуртукчуларны Португалияга келир кылдыр чаладым, ол чалалгаларны хүлээп алган ден, Ф. Кошта Гомеш дыңнаткан.

Акы-дуңма харылзаалар быжыккан

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияда албаныың иэйыралдыг аян-чоруун кылып чоруур ВАП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуанга баштаткан ВДР-ниң делегациязы биле ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадарга баштаткан ВУР-нуң делегациязының аразында чугаалажыышкыннар ында эгелээн.

Венгр парлаганың демдеглээни-биле алырга, чугаалажыышкыннар үезинде делегациялардың удуртукчулары боттарының партияларында болгаш чурттарында байдалдың дугайын бот-боттарынга дыңнатканнар, ВАП биле ВСАП-тың, ВДР биле ВУР-нуң аразында акы-дуңмалышкы харылзааларны улам ыцай хогжүдериниң талазы-биле айтырыгларны чугаалажып көргеннер.

Империалистиг агрессияның уржуктарын чок хылырының болгаш социалистиг тургузуушкунуун хереэнде келир үеде ВАП-тың удуртулгазы-биле вьетнам улустуң шиитпирлээр ужурлуг сорулгаларының дугайын Ле Зуан чугаалаан.

ВАП ТК-ның Бирги секретары Совет Эвилелиниң, Венгрияның болгаш социалистиг өске-даа чурттарың вьетнам улустуң демиселинге көргүскен хөй талалыг деткимчезин бедин-биле үнелеп көргеп болгаш вьетнам улус бодунуң тиилелгезин акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның иниити тиилелгези кыллыр көрүп турар деп, онзалап демдеглээн.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ОРБИТАЗЫНДА

«Союз—19» болгаш «Аполлон» корабльдериниң кады ужудуушкунунга киришкен совет болгаш америк космонавтыларының парлаага конференциязы

«Союз-Аполлон» программазын өзүгаар делегейниң космоска башкарылгалыг баштайгы ужудуушкуну совет-америк харылзааларның экижиишкининиң, бүгү кижи төрелгетениин эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбың кады ажылдажылгаже бистиң улустарывыстың чүткүлүүнүн чырыткыланчак херечизи болган.

Космосту шинчээдип алырының төөгүзүнге чаа арыны ажыдар улуг алдар космос делгеминиин эрес-маадыр шинчээдикчилери — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары Алексей Леоновка, Валерий Кубасовка, америк астронавтылар Томас Стаффордка, Вэнс Брандтыга; Дональд Слейтонга онаашкан.

Чер тоогунуң орбиталынга тоогуде бир-ле дугаарында хол тутчуп мендилешкениниң соонда «Союз» биле «Аполлонуң» экипажтары Черге кээп ужурашканнар — америк астронавтылар ССРЭ-ге келген. «Союз-Аполлон» программазын өзүгаар кады ужудуушкунун киржикчилерин СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев хүлээп алган. Олар Совет Эвилелиниң хоорайларынга аян-чорук кылган.

Ол аян-чорук доозулган соонда ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу Москваның Ленин дагларында Күрүне университетинин улуг залында бо чылдың октябрь 4-те парлаага конференциязын эрттирген. Совет болгаш даштыкы парлаганың, информация агентилелериниң, кинонуң, радионуң болгаш телевидениеннің хөй санныг төлээлекчилери космостуң маадырларынга байыр чедирген. Хөй-ниитиге информация бээр талазы-биле НАСА албаныың удуртукчузу Д. Доннелли олурушкан.

«Аполлон» корабльдиң командири генерал Т. Стаффордка сос берген.

Бистин ужудуушкунувус кайгамчык болгаш онза эки эрткен. Тыптып келгилээн чамдык оонак айтырыгларны кончуг дүрген болгаш илдик чокка шиитпирлеп ап турган бис, ол чорук Черде албан черлери-биле тода, демниг хөделиишкининиң дугайын херечилеп турар — деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилелинге аян-чоруунга хамаарыштыр «Аполлонуун» командири ол аян-чорук амыдыралды чаартырынга совет улустуң кандыг челиишкиннерни чедип алганын көөр арганы берген деп демдеглээн. Бистин чорааныывыс чер-ле болганынга бистерге кодурлүүшкүн-биле, кончуг изиг байыр чедирип турлу. Бо дээрге биске кажан-даа уттунудурбас аян-чорук болган.

«Союз-Аполлон» программазы ам доозулган-даа болза, кады кылган чаа телевилелдерни удавас база дагын боттандырын эгелээринге идеген турар бис. Ындыг телевилелдер-биле ам бизин ажылдап эгелей берген бис, оларда Айны болгаш планеталарны шинчилээри, космос медициназы кирип турар. Ол-ла бүгү чүүлдер «Союз-Аполлон» программазының күүсеттингени ышкаш, шак-ла ынчалдыр чедиишкининг күүсеттинер дээрзинге шүүт бүзүрээр мен деп, Т. Стаффорд медеглээн. Ол программа чүгле боттарының эрге-ажыктары дээш эвес, харын бүгү кижи төрелгетениин эрге-ажыктары, оран кырынга тайбынның эрге-ажыктары дээш база бистиң чурттарывыс кады ажылдап шыдаарын көргүскен деп америк астронавт онзалап демдеглээн.

Оон соонда «Союз-19»-тун экипажының командири Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадыры ужар чүүлдүң генералмайору А. А. Леонов чүве чугаалаан.

Космоска кады ужудуушкун эрттиреринде көрген хугуржулганга ат салган үеден бээр үш чыл өткен деп ол медеглээн. Ол дээрге космос техниказын тургузар, Черге шенелделерни болгаш ужудуушкунуун болук эрттирер талазы-биле бистиң эртемденнериниске, конструкторларывыска, инженерлериниске, өске-даа специалистериниске кончуг хайнышкынныг иштиң чылдары болгай.

«Союз-19»-тун болгаш «Аполлонуун» экипажтарынга эш Л. И. Брежневтин чедиргеи байырынга демдеглээнин өзүгаар алырга, космоска делегейниң баштайгы ужудуушкунун чорударынга таарымчалыг байдалдар делегейнің дүшкүүрлүг чоруунун кошкаашкынының, совет-америк харылзааларда таарымчалыг өскерлиишкиннерниң ачызында тургустунган.

«Союз-Аполлоннуң» бүгү программазы бүрүн күүсеттингенин дынаалыксай-дыр мен деп, А. А. Леонов чугаалаан. Ужудуушкун үезинде «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдерге кады болгаш ангы-ангы эртем шинчилелдерин кылган. Бистиң космоска шинчиледдеривистин чамдык түүнделдерин ам бизин үндүрген болгаш чамдыктарын ам-даа тодарадып турар.

Бөгүн кайгамчык хүн чылдың шынарлыг кылыры дээш чарышты калбартыр дугайында эгелээшкини оон ужурунда дыка улуг үнелиг бооп турар. Красноярск крайның күш-ажылчы 43 коллективтери ол саналды детиээш, станцияга янзы-бүрү чагыгларны болгаш төлевилелдерни кылырда чогаадычы кады ажылдажылга дугайында керээлерни чарган.

Бо ГЭС Саянның девискээр аайының үлетпүр комплекизиниң энергия төвү апаар. Ол комплексте эң-не улуг 120 бүдүрүлге черлери каттыжар. Планнар шак ындыг-дыр. А бөгүнгү кол-ла чүүл болза, Енисейниң Карлово кызаазында ажыл ол бооп турар. Ында аар чүүк самосвалдарының дааш-шимээни хемниң мөөреп чыдар чалгыг-саарыының шимээни-биле холужуп, ырактан-на дыңналып турар. Сугже дыка улуг, хая-даш дег бетон карааңнадыр октаттынып-ла турар. Хемниң унну улам кызыылап кел-ле чыдар. Енисейни бооптар чал улгадып, ону дуй чыдыптары мырыңай чоокшулап келген.

А. ШИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Майна, Красноярск край.

КОЛ АССАМБЛЕЯНЫҢ СЕССИЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязында иниити чугаалажыышкыннар үрүлчүлевишаан.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хурал чавырыышкын чорудулгазын быжыглаарының оруунга тодаргай болгаш эки базым болуп, делегейге тайбыңның угланыышкынынга чугула базым болган деп, бодунуң саналынга Иорданияның даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Садек аш-Шараа онзалап демдеглээн.

Араб девискээрлерни Тель-Авивтиң хоойлуга удур эжелеп турарын соксадырын баш удур көрген КНО-нуң бүгү шиитпирлерин Израильдиң күүседирин министр негээн.

Эфиопияның даштыкы херектер министри К. Водаджо чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дужүреринің идеязын деткээн. Эфиопияның чазааның бодалы-биле алырга, ол чорук хогжүп орар чурттарның социал деңшилгезинге арганы бөөр деп ол чугаалаан.

Мурнуу-Африка Республиканың чазааның чорудуп турары апартеидтиг политиказын илгелчи шыңгыызы-биле буруу шапкан.

Чепсегленишкинни дужүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын чыырын Нигериің даштыкы херектер болгаш кады ажылдажылга министри М. Джермакойе деткээн. Национал хосталга дээш бодунуң маадырлыг демисели-биле делегей арезазынга бедик ат-алдарны чаалап алган ВДР-ни болгаш МВР-ни доп дораан КНО-га киирериниң эргежок чугулазын ол база онзалап демдеглээн.

ВЬЕТНАМ ГЕОЛОГТАРНЫҢ ХҮНҮ

ХАНОЙ. (СЭТА-ның корреспондентизи). ВДР-ниң чазааның шиитпири-биле чылдын-на октябрьның баштайгы воскресеньезинде Вьетнам геологтарының хүнүн демдеглеп эрттирер. Геологтар байырлалы-биле холбаштыр болган байырлыг хуралга чүве чугаалап тура, ВДР-ниң Премьер-Министри Ван Донг демократтыг Вьетнамның геология албаныының бүгү челиишкиннери акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарының, чүүн-даа мурнунда Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле үзүлбес харылзаалыг деп демдеглээн.

ВДР-ниң геологияның күрүне албаныы турбусканының соонда эрткен 20 чылларының иштинде вьетнам геологтар социализмниң акы-дуңмалышкы чурттарындан келген теологтарының билиннге болгаш дуржулгазынга даянып алгаш, хазын тыыар байлактарның билдингир черлерин план өзүгаар өөренип хөөр болгаш чаа байлак черлерни дилеп тыварының талазы-биле кончуг улуг ажылды кылганнар.

Бодунуң хөгжүлдезинин чаа үе-чадазында Вьетнамның кире бергени-биле амгы үеде бүгү чурттуң бойдус байлаа долузуби-биле вьетнам улустуң холунда киргеи. Ол чорук геологтарның мурнунга чаа улуг сорулгаларны салып турар. Ол сорулгалар болза, Вьетнам экономиканың чиг-этке хереглелдерин хандырары-биле бүгү чуртка шинчилел болгаш геологтуг разведканың ажылын идеңкейжидери болур.

Национал кадрлар-биле хандыртынган республиканың геология албаныныа ол сорулгалар күш четтирер. Геологтарның хөй кезии ССРЭ-ге эртем чедип алганнар.

ВАШИНГТОНДА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Дж. Форд ГФР-ниң ында чорун турар канцлери Г. Шмидти хүлээп алган. Ак бажынның төлээлекчизиниң дыңнатканы-биле алырга, болган беседа үезинде элээн улуг кичээнгейни делегейниң экономиктиг болгаш сан-хөө айтырыгларынга үндүрген. Дж. Форд болгаш Г. Шмидт НАТО-нуң мурнунда турар айтырыгларны чугаалажыры уламыданнар. Чоокку Чөөн чүүте байалды болгаш Хельсинкиге болган Чөвүдел хуралдың соонда эрткен үеним иштинде Чөөн болгаш Бармын чүктериниң аразында харылзааларны база чугаалажып көргеп.

АКШ-тың болгаш ГФР-ниң удуртукчуларының ужуражыышкынының дугайында албаннуң медеглелинде ийи чурттуң политиктиг болгаш экономиктиг харылзааларында сөөлгү үеде тыптып келген чөрүлдөлерни чажыра көргүскен.

Барын Германияда барыкла 200 муң өмнік шерниг албанныгларны тургузарынга акшаландырыышкын талазы-биле айтырыгларда АКШ биле ГФР-ниң аразында чөрүлдөлөр ойза чидиг. Американың төлелге балансызының багай байдалының ужурундан чарыгдалдарны дуглаарынга АКШ-тың ыйышкынынга таварышкаш, ГФР ол шерниглерни тургузарынга өлүүн хөй акшаны үндүрүп турар. Ынчангаш Боня бодунуң сан-хөө талазы-биле салыышкынын кызырарын негеп турар. Бармын Германияның ол чарыгдалдарга үлүүн улам ыцай улгаттырар дугайында АКШ-тың негелделеринге Боня база удураанын турар.

Удурланыышкын

чалгы

Франкисчи өзү-чурумнуң ханыг үүлгедиглериниге удурланыышкынның чалгыглары бүгү делегейде калбарган. Испан беш антифашистерни шаажылап өлүрген шаажылакчыларының хем-буруулуг херектерин хуралдарга, митингилерге болгаш чыскаалдарга чаагай сеткилдің кижилери киленкеп турарлар.

* * *

ПРАГА. «Тесла» дээр Прагада заводка удурланыышкын митингизи болган, аңаа ПБФ-ниң секретары Хуан Кампос чүве чугаалаан. Федерацияның өмүнээзинден Испанияның ажылчы чоннары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче делегейниң бүгү демшилгелиг күштерин ол кыйгырган.

* * *

БЕЛГРАД. ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүсекчи комитеди испан антифашистерни араатанзыг өлүргеинин буруу шапкан медеглелди кылган. Югослав коммунистерниң, Югославияның ажылчын аңгызының болгаш бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден күүсекчи комитет Испанияның демократтыг күштериниң чептүг демисельинге деткимчени илереткен.

* * *

ХЕЛЬСИНКИ. ФКП ТК-ның Политбюрозу ында парлаттынган бодунуң медеглелинде Испанияның Компартиязының, Испанияның күш-ажылчы чоннуң болгаш бүгү демократтыг күштериниң бодунуң чуртунга демократтыг эргелер дээш, чорудуп турар демиселибиле эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен.

* * *

БОНН. Фашизмден бодунуң төрээн чуртун хостаарын чедип алыр дээш испан коммунистерге болгаш бүгү демократтарга шиитпирлиг деткимчени ГКП-ниң илередип турарын Дюссельдорфка чүве чугаалаан. Герман Компартиязының даргазы Г. Мис медеглээн. Удурланыышкынның беш юрджикчилерин өлүрүп шииткени болза бүгү кижи төрелгетениң бүрүү шаан турары күүлээшкиниің актызы болур деп, Г. Мис онзалап демдеглээн.

* * *

ЛИССАБОН. Испан улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингизинге чүве чугаалаан, Португалияның компартиязының ТК кежигүнүнге кандидат Аурелку Свитуш испан улус берге үеним чурттап эртип турар деп медеглээн. Демократтыг хосталгаларны камгалаар дээш демисел болза, испан улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының эң дээре илерелі болур. Ирий бергеи франкисчи өзү-чурумну испан улустуң тиилел алырына бүзүрелли ол илереткен.

КИНО ДУГАЙЫНДА

Экранда— «Чөөн порт»

Врангель мугулдурнуң эриинде кайгамчык улуг тудуг дугайын «Чөөн порт» деп кинолентада чугаалап турар. Ыракыы чөөн чүн кинохрониказының документалдыг фильм тургузукчулары ук кинону тырттырарын дооскан.

Ук порт чуртта эң улугларның бирээзи. Чыл бүрү 30 миллион тонна хире чүүктү аңаа сайгарар. Байкал-Амур демир-орук шугумундан келген чүүктер база бар.

Улуг тудугнуң панорамазын, ында ажылдап турар тудугжуларны кинолента көргүзер.

Чаа фильмни совет болгаш даштыкы көрүкчүлер удавас көөр.

(СЭТА-ның корр.). Хабаровск.

Маадырлыг төөгүге тураскааткан

«Ыракта, хем ындында...» деп делгем экранныг өңнүг уран-чечен фильмниң баштайгы тырттырыышкыннарын Киевтиң Довженко аттыг киностудиязы Полтавщинада чорудуп турар. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдары, 20 чылдар үезинде болуушкуннар-биле көрүкчүлер таныжар.

Режиссер М. Ильенко чаа фильмни тургузуп турар. В. Дроздованың болгаш Ю. Капустонуң «Суурларда дайын азы Панько Федяның чалыы чылдары» деп тоожузун ёзугаар ук кинону тургузуп турар. Кол рольдарны Владимир Шпудейко биле Сергей Корниенко күүседир.

(СЭТА-ның корр.). Полтав область.

Чаңчылдарга шынчы чорук

«Куштар сүрген кижи» деп уран-чечен өңнүг лентаны «Узбекфильм» киностудилга тургускан. Ук кинону таджик чогаалчы Тимур Зульфикаровтуң сценарийин ёзугаар режиссер Али Хамраев тургускан. Ортаакы вектер үезиниң шүлүкчүзү кижиниң ниити овур-хевирин кинонуң кол темазы кылган.

Режиссер Али Хамраев «Ак, ак шиленнер», «Коргуш чокка», «Чедиги ок» деп киноларны база тургускан.

(СЭТА-ның корр.). Ташкент.

Дж. Лондоннуң маадырлары-биле ужурашкан

Джек Лондоннуң «Үе — манавас» деп романының маадырларын белорус авторларның чаа кинозундан удавас көрүп болур.

— Бистиң фильмниң кол темазы — буржуаз ниитилелде кижиниң часкаанзыралы — деп, кинонуң тургузукчузу, БССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Виталий Четвериков чугаалап турар. Джек Лондон ханы философ болгай, ооң маадырларының социал онзагай байдалын көргүзөр сорулгалыг бис.

Кинону чогаалчының 100 чылынга тураскааткан. Кол рольдарда билдингир литов артист Юозас Будрайтис болгаш Ольга Барнет ойнап турар.

(СЭТА-ның корр.). Минск.

Буянныг кижи

Кызыл-Тайганың бажында кезек булуттарның тарап турарын көрбүшаан, Кара-Монгуш Чигжит аңдының дынын кошкады каапкан. Ооң бодалынга аалда артып калган кадайы Дарвариың угдунмас кара чажы-даа, хүлүмзүрүг ойнаан арын-шырайы-даа болганчок-ла каракка көстү каапты чораан.

Аалдан үнге-ле он ажыг хона берген. Ынчангаш сагыжы далажыксан чоруп олурган.

Чес-Булуңнуң аксы Бай-Булунда үш өгнүң барааны көступ келгенде, өглериң хоолайындан үнген ыштарны анаадагызындан өскелиг-даа ышкаш үш кожагар оруктар боор аттыгын үнмүшаан, дүргектелип, ээргиштелип, сырын аайы-биле уран-угулзаны чуруп тургулаан. Долдүредир теспеиишаан, өөнүң чаныга чооктулап келгенде, өгде бичип уругнуң ыглаан чидиг үнү чаңгыланган.

Аңдыдан дүже сал-ла багдаашка дыныи чаңгыс ораай тырткаш, өөнге кире халып келген. Кадайы орунда арны шала агарыксай берген, бажын кур-биле шарып алган, баарында кавайда бичин уругже аскежиктиг көрбүшаан, ашаанче эргелелдиг хүлүмзүрүп көрген. Ол дээрге 1910 чылдың ноябрьның ортан үезин эрте бергенде Клара Чигжитовна Тюпюрнуң чырык өртемчей кырынга төрүттүүге-ле үш хонган хүвүдүр.

Чигжиттиң улуг уруу Тюпюрнуң дугайында чугаа-соот чоок-кавыныц өглем четкен оолдарлыг улустарын кичээнгейге хаара туткан. Уругнуң адазы Чигжиттиң чүве ыыттавас аажызынче ханыаарының эвин тып чадажып турда-ла, тыва чоига бир чаартылга чедип келген. Ол дээрге 1930 чылдарда тывага үжүкбижиктиг тыптып нептерээнибиле холбашкан. Кара-Монгуш-тарның Тюпюрунуң хой-даа кадарып, инек-даа саап, ыяш-даа чыып чорда сагыжыдан ол чаа мелээ ыравастаан. Ооң кадыында чоок-кавының-даа, черле ынчаш Хемчиктиң арты, иштинден-даа ону кудаалаан, айтырган кижилер үзүлбестээн.

Хып дээн пазылыг, хөөнү сыныг, бажының чаштары балдырынга чедип турар, долбанналчак кызыл чаактыг, шала таңдаш хаайлыг, эрес чаңныг, аскыр-сөскүр кысты кынчыктырар-даа чай чок апарган. Ындыг таварылгаларда Чигжит уруундан:

— Чежеге-ле бистиң чаныыска олурар сен, чүвениң бир аайын тыпса чүл, кызым?—деп айтыргылаар.

— Аваймының хырнынга сыңып чораан бодум, ачаймының ак өөнге сыңмастай бердим бе?—деп, оюн-баштаа-биле са соглеп каарга, ашактың ыыды чидип, кудажылар келирге, куду көөр, улустуң дашказыында тутпастай берген. Ынчалзадаа ол уруунга-даа, кадайынга-даа артык чүве чугаалавайн, аалчылар аңдыдан дүжерге-ле эмыр-мендизин солушкаш, артынчаанга хол четкелек, алыс чоруун соглеп четтикелек чорда-ла эп-чөп-биле ойталап кааптар апарган.

— Бир-ле катап Кызыл хоорайдан сайыттар, кожуун төвүндеи даргалар келген:

— Чаа, Монгуш, уруңарны эртем-сургуулга өөредир апаардыр силер. Сүмелешкеш, уругнуң мерген-сөскүрүн-даа, эрес шудургузун-даа билгеш, соңгаар өөредир деп шиитпирледивис—деп, келген херээн кижи ажыы-биле чугаалаан.

Ашак кезек ыыт чок олурар аразында Тюпюрнуң бүгү сагыш-сеткяли каш янзы аңдарлып, «ачаминың дедири аайлыг эвес, ойталап кааптар болду бе?» деп коргуп көрүп олурган. Артында-ла дериде берген, ийи карааның чажы төктүр чеде берген дүвүреп манзан. Ачазында харыда-даа чок, даргаларда айтырыгда-даа чок, бир аяк шайны ишкижеге өг ишти ыржым апарган. Тюпюрге ол будун хүнден узун ышкаш сагындырган. Даңзазынга таакпызын тиккеш, кыскаш-биле көстү оожум эккел салгаш, ийи-үш хандыр сорганының соонда, хөрээн хозадыр чөдүргеш, уруунче шыңгыы көрүп олура:

— Канчаар сен, уруум?—деп айтырган.

Чонзада-ла бүгү чүвени бодунуу-биле шиитпирлээр ачазы ындыг айтырыг салыптарга, уруу артында сырбаш кылыңган. Чүү-даа дээриниң аайын тыппайн, арны кыза берген олурган уруунче хүлүмзүрүп көргеш:

— Өглээр дээрге ынавас кижи өөренир бооп-тур сен ийин —дээн. Тюпюр ачазынче эргелелдин-биле хүлүмзүрээш:

— Чаа, ачай—дээш, өгдеи адаа чиик, хат-салгын дег, өөрүшкүге бүргеттирип алгаш үне халаан.

Ол дээрге Клара Чигжитовна Тюпюр 1930 чылда бөлүк өөрү-биле кады Чөөн-чүктүң улустарының Москвада коммунистиг университединге өөренип киргеш. Ынчангы ооң өөрлери Хертек Анчимаа, (Бай-Тайгадан), Серенмаа (Сүт-Хөлдүн Алдан-Маадырдан), Хелинек (Тожудан) болгаш өске-даа эштери-биле Адольф Пальмбахка башкыладып, эртем-билигже шыныып киргеи үеин ол.

1933 чылда ааразыныц төрээн Тыванга ээп чанып келгеш, 6 ай хуусавалыг эмчи сестраларының түр курузун дооскан.

Клара Тюпюрну Кызыл хоорайже келдирткеш, эң ыраккы кожуунларының бирээзи — Барыын-Хемчикке бөжудар эмчи кылдыр 1934 чылдың октябрьда томуйлап чоруткан. Аныяк эмчиниң ажылынга улуг эмчи Степанов бүгү тала-биле боттуг дузаны чедирип, үргүлчү өөредип, практикаладып, ёзулуг акушер кылдыр кижизиткен. Ынчалзадаа Степанов эмчиниң кадыы баксыраанындан ур болбайн мөчүй берген. Адазы дег-сүмелиг, чалаттыртан совет эмчиниц чок апарганы Тюпюрнуң сагыш-сеткилинге улуг кажыылалды арттырган.

Бир-ле катап эмнелгеге дерилде берген кижи девидеп маңнап келген:

— Аа, богда, күжүр эмчилерим! Саглыда кат-нем кижи бөжаш бергедээн деп медээ келди, дүргеи-не дуваланы көрүңер—деп девидеп дилээн.

— Клара, Клара! Далашпас болза ат болган-дыр. Ат мунар талазы-биле силерге чедериис бар эвес, келген эш-биле кады дүргеи-не хөделип көрүңер—деп, улуг эмчи Тарасов далаштырган.

Клара Тюпюр ону дыңнай сал-ла херектиг чүүлдерин бөрбалай каапкаш, аттың маңы-биле ыраккы Саглыже чорупкан.

Аяк шай-даа амзавайн, аарыг кижини шинчип, эмнел кирижен. Шак хире эмнээшкиниц соонда, аарыг кижиниң арны чоорту оңгарлып келген. Ие кижи:

— Эмчим, амы-тынын алыкчызы, буянныг дуңмам —дээн.

1936 чылдың чайынында Барыын-Хемчиктиц кол эмчизи Тарасов-биле кады үш эмчи Мөңгүн-Тайгаже көжер-эмчи деп экспедициянын организастаан. Оларның бирээзи Клара Тюпюр эң-не баштай кадыр арттарны ажып, кашпал хемнерни кежип аңаа четкен.

Ынчан амгы Мугур-Аксы суурнуң ора-сомазы-даа турбаан, чүгле Кускуннуг-Арыгта Салчак Дандарның сэдыының чанында бичин бажып турган. Аңаа эмчилер доктаараан. Элээн үениң иштинде шинчилел чорутканыныц соонда Клара Тюпюрну аңаа эмчи кылдыр арттырын каан. Каргынын ужу-бажынга аңттыг чоруп, чамдыкта кадыр арттарны ажарынга эптиг боорга, сарлыг шарызын хөлге кылын, хөй-ле ажылдарны кылгаш, күзүн дедир Барыын-Хемчикче ажып келген.

1950 чылда Кызылдың поликлиниказынга ажылдап турда, өөнүң иштиниц ажылының аайы-биле катап элээн сайзырай берген Мугур-Аксы суурнуң акушеринге ону томуйлаан.

Үе-шагның эң бергезинде, үргүлчү кыдыг-кызыгаар черлерге, кадржаан эмчиниц турa-соруун партия, чазак улуу-биле үнелээн. Клара Чигжитовна 1934 чылдан эгелээш 1967 чылга чедир бодунуң эмчи ажылындан чарылбаан. Кажадаа чораан ажыл чок олуруп шыдавас хоочун пенсионер, кырган-ава ам бо хүнерге чедир-не ажылдаарын соксаттаан.

Чон ону «хоочун эмчивис» деп адап чаңчыга берген. Сөөлгү чылдарда Чөөн-Хемчик районунуң Тере-Хая суурда чурттап турар.

Шаңнал-мактал хөй, 1963 чылдың ноябрь 20-де чарлык-биле Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан, 1964 чылдың октябрь 9-та чарлык-биле РСФСР-ниц Дээди Совединиц Хүндүлел бижин-биле, 1970 чылда В. И. Ленининиц төрүттүүгениниден бээр 100 чыл оюнга тураскааткан юбилей медалы-биле шаңнаткан.

Бо дээрге ажылынга кызымаккай, кижилер дээш сагыш-сеткили кезээде хайныгын чоруур херээжен кижиниц эртхен оруунуц чаагай үре-түүнелери, үнелели-дир.

Т. СЕРЕН-ООЛ.

МОСКВА. Пассажирлер дажыглаар ЯК-42 дээр реактивтиг чаа самолёттуң заводтан ужудуушкун кылып, шенелде кылыры доозулган. Ол үче ажыг пассажирни алыр аргалыг. Ооң чүүк чоруур кезээнде бирээзи-ле 700 килограмм кирер тос хааржак бар. Пассажирлерниц үнер-кирер эжиктери чадаларлыг. Самолёт ужуп үнерде 500 метр черге маңнаар. Ужудуушкун үезинде бедиири — 8 километр. Самолёт ол хире бедикче үгле 11 минута дургузунда ужуп үне бээр. Экипаж—2 кижи.

ЧУРУКТА: үче кижи олурар ЯК-42 болгаш ооң-биле 30 пассажир алыр ЯК-40 Шереметьево аэропортта турары.

Б. КОРЗИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохониказы).

МИЛИЦИЯНЫҢ ЛЕЙТЕНАНТЫЗЫ

ГРУЗИН ССР. Сванетия чурттуг Циала Гуледаны бичиизинден тура-ла юрист болуксаар чораан. Ооң ол күзели боттанган, аныяк кыс Тбилиси университединиң юридиктиг факультедин дооскан.

Район төвү Местияда улуг байыскаакчы милиция лейтенантызы Циала Гуледаниниц дугайын маптап чугаалап турар апарган. Аныяк коммунист ажылынга бүгү-ле күжүн, арга-мөргежилин үндүрүп турар.

Циала истелге ажылын корум-чурум үрээр чоруктарны болдурбазы-биле хоойлу-дурумну пропагандалап, тайылбыр ажылын кылыры-биле мергежилдиг хөлбаштырып турар. Ол даглыг районнуң дыка хөй суурларынга баарга-ла, ону чылыы-биле, өөрүп уткуп хүлүмзүп алыр, билдинмес чүүлдерниц дугайын бо-ла айтырып кээр.

Ол аныяк кыстың өнзаланчак чүүлү кижилериниц эргежыктарын, оларның салымхуузун хүндүлеп көөрү, кандыг-даа корум-чурум үрээр чүүлдер-биле эптешпезин ол бооп турар.

ЧУРУКТА: даг-даштыг районга эң-не таарымчалыг транспорт — эки аът болур. Милиция капитаны Заур Пирцелани-биле кады Циала районнуң суурларынче бар чорлар.

В. СОКОЛОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохониказы).

ШЫДЫРААЛАП ЧОРУУР ЧЕМПИОН

— Мен ойнап чоруур чемпион болур мен!—деп, Ленинградтың 24 харлыг гроссмейстерин шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону кылдыр чарлаанының дараазында хүнүде чылдырган журналистерниц парлалга конференциязынга Анатолий Карпов аалаашкын кылган.

Дыка хөй шыдыраа тайылбырлакчылары чаа чемпионнуң сөстерин амыдыралга боттаныр бе азы канчаар ирги деп боданып бешим четтикпейн чорда-ла, Карпов оларның чиргинишкинин ойтур шаап, шагда-ла ойнап киришкен. Даштындан көөрге Фишерниц делгем дурт-сыны-биле деңнээрге, чавыскалак боттуг, улуг шырак спортчу-даа хире эвес көстүр Анатолий Карпов ёзулуг-ла спортчу мөзу-шынарларны бодунда мөөнээн, дайынчы тура-соруктуциреен кайгамчык будуттуг шыдыраачыларның бирээзи. Июньда ол Югославияның Любляна биле Порторож хоорайларынга болган делегейниц улуг маргылдаазынга киришкен. Июльда төрээн хоорайы Ленинградтың алдарын хамгалап, ССРЭ-ниц улустарының Спартакиадазынга бирги хөлге ойнаан. Августа бодунуң шилиттингениниц талазы-биле делегейниц төрөөн ойнаар шыдыраачыларын чалаан маргылдаага ойнаан. Миланга болган ол маргылдаага шыдыраанын ийи-үш хире «сылдыстары» чыылбаан дээрден башка, амгы үениц эң күштүг гроссмейстерлери боттарының күжүн шенешкен. Чемпион чыл төнчүзүнге чедир Совет Эвилелиниц бирги чери дээш эвлечгиг маргылдаазынга база киржир сорулгалыг.

Үш чыл иштинде чаңгыс-даа маргылдаага ойнаваан Фишерниц орнунга чаа чемпионнуң салыг бүрүзү спортчу амыдыралга кончуг тода көстүп кээр-дир.

Фишер-биле ужурашышкынга белеткелдиц үезинде Карповтуң мөөнээн Жужу июньда болган маргылдаага-ла көстү бээри илдең турган. Шынап-ла, Карповтуң спортчу күзел-чүткүлү бо чайын бодунуң дээди чадазынга турган. «Ол бодунуң удурланыкчыларын өскет чок кадында-ла ажыр ойнай бээр. Ооң ойнаарының шак ол бодуун ышкаш сагындырар хевиринде бедик мергежил бары чугаажок» деп, ССРЭ-ниц улустарының Спартакиадазының түңнел оюннары чоруп турда, «Советский спорт» солун ынчаар демдеглээн. Ол дээрге чөпшээрешпес аргажок үнелелдир.

Анатолий Карпов аная шыдыраалаарынга черле хөлчок ынак. Ол делегей чемпионунуң оваадайын алзыже чедир берге болгаш узун оруктуг эртип турар үеде бодунуң долу күзели-биле шыдыраанын сагыжынга киир ойнап шыдаваан ышкаш сагындырар. Ынчаарга ооң ойнаан чаа салыглары делегейде бир дугаар шыдыраачының оюннарынга толептиг болуп, чамдык спортчу чедишкиннерниц талазыбиле чогаадыкчы талазын бевин ажып турар.

Ленинградчы Югославияга он беш ужуражышкынга дөрт санны чидирге-даа, чаңгыс-даа кижиге уттурбайн, бирги шаңналды алган. Гливорич биле Горт, Рибли биле Портиш, Любоевич биле Велимирович дээн ышкаш амгы хүннерниц ат-сураа алгаан шыдыраачылары ооң артынга калган. Рига хоорайга Бүгүзвилелдиц спартакиадазының шыдыраа маргылдаазынга А. Карпов эң дээре түңнелди (7-дек 5,5 сан) бирги хөлге көргүскен. Ооң ыңай ооң Миланга чедип алган тиилелгези делегейниц маргылдаа чок тергиин шыдыраачызы дээрзин көргүзүп, бо чылдың түңнелдери-биле ам үш чыл улаштыр ешыдыраа Оскарының» эдилекчизи атты эдилээр эргени бээр дээрзинге үк маргылдааның киржикчили гроссмейстерлер Портиш, Петросян, Таль, Любоевич болгаш өскелер-даа бүзүрелдиг бадыткап турар.

Анатолий Карповтуң бо чылгы оюннары ыштизи-биле белен черле уттурар ужур чок шыдыраачы-практиктиң кайгамчык күжүнүң ат-алдарын улам быжыглаан. Ооң сөөлгү дөрт чыл иштинде ойнаан салыгларын түңнээрге мындыг: 307 оюнга үгле 14 удаа уттурып, 157 катап удып үнген.

Чемпионнуң сонуургалдары чүгле шыдыраа-биле кызыгаарлаттынмайн турары билдингир. «Шыдыраанның угаанбодалга хамаарышкан арыг үндезинин хандыр өөренир диже, боттуң ниити билиниң деңнелин калбартыры чүүл. Мен экономиканы өөренип, эртем-билизиниң янзы-бүрү адырларынга сайзыралды чедип алыр дээш эвээш эвес ө-шакты чарыгдап турар мен»—деп, Карпов чугаалап турар. Ол Ленинград университединиң экономика факультединде чедишкиннив өөренишаан, эң дээре студентилерниц санында кирип турар.

Ынчангаш шыдыраа делегейи ам удаа-дараа ойнап чоруур чемпионну алган. Чаа рольга ооң баштайгы ужуражышкыннары мөөн сонгаардаа улам солун уламчылары чугаажок.

Алексей СРЕБНИЦКИЙ, ПМА-ның корреспондентизи.

СПОРТ

Хоккей

Хоккей талазы-биле чурттуг чемпионадынга октябрь 4-те ийи маргылдаа болуп эрткен.

Москвага болган маргылдаага «Спартакты» «Крылья Советов» команда 4:2 санга удуп алган. Спартакчыларныц ийи дугаар «беш кижизиниц ыларгыя камгалакчы Марков кошкак ойнаан.

Тиилекчилерден Бодунов—ийи шайба, Котов биле Климов 1-1, уттурган команданың төлээлериниен Рудаков биле Ляпкин 1-1 шайбаны киргеннер.

«Химик» (Воскресенск) «Торпедо» (Горький) командазынга 4:6 санга уттурган. Шолдуң эзлериниен Крутов—2, Смагин биле Жучок чаңгысчаңгыс, аалчылардан Федотов биле Тиунов 2-2, Орлов, Шишин бир-бир шайба киирген.

Оюн колдуунда кайы-даа талага чидиг, дец байдалга эрткен. Ынчалзажок Горькийниц хоккейжилери, кажан удурланыкчыларының хоккейжилери чурум үрээш, бичин торгаттырып турар үеде боттарының артык күжүн чедимчелиг ажылдаан, Шак мындыг үш байдалда Воскресенскиниц хоккейжилериниц хаалгазынче шайбаларны удурланыкчылары киирип алган. Шолдуң эзлери арай бергеден ойнааннар. Олар үшкү оюң үезинде дыка таарымчалыг байдалдар тургустуунуп келзе-даа, шайба киирия чадашканнар.

Баскетбол

КАЛИ. Совет баскетболчулар делегей чемпионадынга Италияның командазын түңнел оюннарга 85:49 санга уткаш, маргылдаа төөмээнде-ле бирги черни чаалап алган. Эң-не часпас октаар бөйакчы Надежда Шуваева 24 санны совет командага эккелген. Удурланыкчыларындан дээре көргүзүүгү Марианджела Бианкастелли 19 санны алгаш көргүскен.

Япония биле Колумбияның командаларындан ужуражышкынга япон кыстар 97:65 санга удурланыкчыларын тиилээн. Чехословак спортчулар Мексиканың командазын 71:52 санга аштырышкынга таварыштырган. Ынчангаш совет баскетболчу кыстар 6 ужуражышкынны шуптузун удуп алганнар. Оларның саны 12. Ийнги черде 11 санныг—Японияныы, үшкүзүнде 10 санныг чехословак команда.

Кажан тиилекчилерниц адын гдап, оларның алдары дээш Кызыл тукту көдүрүп эгелээргe, Совет Эвилелиниц гимни чаңгыланы берген. Чылдаан чон моон-биле беш катап делегей чемпиону атты чедип алган совет кыстарга байыр чедирип, спортчу чедишкинин күзээн.

(СЭТА).

Тувинская правда

«СЭКП-ниц XXV съездизинге—төлептиг ужуражыыл!» Республикадан өөр материалдар.

«Бо хүн-биле эвес». Эрзин районда фермаларның кышка белеткелинин талазы-биле улусчу контролерларның болгаш «Тувинская правда» солунуңц рейдизи.

«Коммунистерниц амыдыралында чугула үе-чада». СЭКП обкомунуц партийжи организастыг ажыл кылдызынин эргелекчизи В. Суровтуң чүүлү.

«Амгы үениц архитектуразы кандыг болурул». П. Захаровтуц болгаш Г. Неволинниц корреспонденциязы.

«Планетаның судалы». Даштыкыда болуушкуннар дугайында арын.

«Боданырыга чылдагаан». «Сальм-хуумну дилеп чор мен» деп фильмге С. Козлованың кинорецензиязы.

«Чаа чүүлдер». Республикадан дыңнадыглар.

Чурт иштиниц болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10 — Эртем-нептередилгелиг өңнүг фильмнер программазы: «Фаниттер дугайында баллада», «Клетканы чогаадып тургузарының оруунда».
9.40—Эфирде—«Чалыы назын».
10.20—Уругларга фильм. «Эртинелер ортулуу». Уран-чечен өңнүг фильм.
11.45—Футболга эш-луузунуц ужуражышкыны. «Динамо» (Киев)—«Бавария» (Мюнхен). 2-ги оюн. Киевтен өңнүг дамчыдылга.
12.35—Спорт демдеглелдери. Өңнүг.
13.00—Киножурнал.
13.10—Герман Демократтыг Республиканың тургустунганының 26 чыл юнга. ГДР-ниц телевидение программазы: 1. Уругларга программа; 2. «ГДР—бөгүн»; 3. Эстрада концерти; 4. «Бушның фрау Шредер». Уран-чечен телефильм.
15.55—Москваның Күрүпениц ниити ыры училищезинин оолдарныц ниити ыры концерти.
16.25—Информастыг программа. Өңнүг.
17.00—Классиктиг музыка концерти. Төп телевидениниц болгаш Бүгү-эвилел радиозунуц симфония оркестри күүседир. Дирижеру—М. Шостакович.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Ногаан бастион». Телефильм.
18.30—Мультфильм.
18.35—Телемедээлер.
18.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.55—ССРЭ-ниц Эртемнер академиязының 250 чыл болуруга уткуштур. Өңнүг репортаж.

КЫЗЫЛДАН

20.35—«СЭКП-ниц XXV съездизин төлептиг уткуулуңар!» Дамчыдылга.
21.05—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.15—Герман Демократтыг Республиканыц тургустунганыңдан бээр 26 чыл болган оюнга. ГДР-ниц телевидение программазы: 1. «ГДР—бөгүн». 2. Эстрада концерти.
22.50—23.00 — Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага өргеп, аязыр. Агаарның температуразы даглыг районнарга 2—7, өске артканнарынга 8-13 градус чылыыр.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 11—13 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Салым-хуумну дилеп чор мен» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыды 9.15, 14.15, «Ливов ортулуктуц оолдары» 10.35, 15.35, «Школа директорунуц демдеглелдери» 12.15, 17.15, 19.15, 21.15 шактарда.

«КАЛ-ХЕМ»: «Хоорайда ийи кижи» 14.20, 16.20, 18.20, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыыды 15.00, «Виннету—Инчу-Чуннуц оглу» (2 сериялыг) 17.00, 19.50 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кодээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерианың 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 15877. ЧАГЫГ № 3388

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниц Министрлер Чөвүлелиниц Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—01240.